

Havsörn

Häcker i stora risbon i grova, äldre tallar i närheten av fisk- och fågelrika kuster, sjöar eller vattendrag. Störningskänslig. Dagens havsörnsstam uppgår till nära 600 par i tre delområden: östersjökusten, Syd- och Mellansveriges insjölandskap och norra Lappland. En återetablering i gamla revir i inlandet och på västkusten pågår.

Rödlistestatus 2015: Nära hotad (NT)

Populationsutveckling:

1980–2012: ökning 500 %

2001–2012: ökning 70 %

Fågeldirektivet: Bilaga 1

MAR Mikael Arinder/Skånska bilder

Häckningsperiod: 1 februari – 20 augusti

Ekologiska krav

Havsörnen häckar i anslutning till kust, sjöar och vattendrag, ofta på öar men ibland även ganska långt från vatten. Boet byggs nästan uteslutande i träd, oftast tallar. Sällsynt häckar den på klipphyllor eller direkt på marken. Boet placeras oftast i trädets övre del och kan bli mycket stort, vilket ställer stora krav på boträdet. Boträdet måste ha en stark, bärande krona med lämpliga grova grenar, vilket utvecklas först när trädet har uppnått en hög ålder. Hos tall tar detta normalt minst 100 år. De flesta boträd är över 150 år och kan användas under lång tid. Ofta har ett havsörnspar ett par olika bon som kan användas omväxlande.

Arten är känslig för störningar i boet närhet. Boet ligger därför oftast skyddat från direkt insyn och helst på avstånd från vägar, stigar, bebyggelse och liknande. Trädet får heller inte stå så invuxet i täta bestånd att örnens inflygning hindras. Detta kan vara orsaken till att många havsörnsbon ligger i kantzoner mot bergimpediment, hyggen och små stormluckor i beståndet.

Häckningen inleds redan i januari i södra Sverige, i Lappland i februari/mars, och särskilt under början av häckningen är arten särskilt störningskänslig. Ungarna blir oftast flygga i mitten av juli eller augusti (Lappland). Eftersom starten för äggläggning varierar kan man se nyligen utflugna ungar hela sommaren.

Hänsyn vid skogsbruksåtgärder

Havsörnen behöver i många fall en förstärkt hänsyn. Hänsyn ska tas mot boplatser (bon som används och alternativbon).

- Avstå från skogliga åtgärder inklusive röjning och plantering inom 500 meter från bebodda bon under perioden 1 februari–31 augusti (Norrbottens och Västerbottens län) respektive 1 januari–31 augusti (övriga landet).

SOF-Birdlife förslag till Artvis vägledning

- Lämna en skyddszon kring alla havsörnsbon vid föryngringsavverkning eller gallring. Botrådets placering styr behovet av skyddszon vilket måste bedömas från fall till fall, men skyddszonen bör vara tillräckligt bred för att skapa skydd mot insyn, erbjuda lämpliga sittplatser och förhindra att botrådet blåser ner.
- För havsörnsbon som finns i kvarlämnade tallar på hyggen är det viktigt att inte avverka andra äldre bestånd som fungerar som insynsskydd för örnsboet från hus eller stugor.
- Spara tallar som har förutsättningar att bli framtida botråd (äldre träd med början till platt krona, grova grenar nära toppen) i ostörda lägen, inklusive några sitt-träd) som hänsynsträd vid gallring och avverkning. Dessa måste sparas även vid kommande skogsbruksåtgärder!
- Lämna hänsynsytor med trädgrupper vid gallring och föryngringsavverkning, gärna i ostörda lägen och på uddar eller öar i sjöar och myrar.
- Undvik att dra skogsbilvägar inom 300 meter från havsörnsbon.

I de flesta områden finns särskilda "havsörnsgrupper" eller andra personer som ideellt arbetar med havsörn. De kan i många fall bistå med praktiska råd i samband med planering av avverkningar.

Skogsvårdslagen säger

- Ta inte bort äldre vindfällen, högstubbar och torrakor, äldre träd vid ägo gränser och myrstackar, äldre lövträd (särskilt asp) i barrskog m.m., spara biologiskt värdefulla träd (SKSFS 7:8).
- Undvik skogsbruksåtgärder som kan skada hänsynskrävande miljöer, som t.ex. strand- och sumpskogar med naturskogs karaktär, äldre skog på uddar och öar, raviner, klyftor och blockmarker samt berg- och rasbranter, äldre hållmarksskog, äldre sandtallskogar, naturskogsrester, äldre trädbestånd med mycket hänglavar eller död ved (SKSFS 7:17).
- Lämna funktionella kantzoner med träd och buskar mot hänsynskrävande miljöer, som rovfågelsbon m.m. (SKSFS 7:21).
- Lämna en kantzon utmed sjöar, vattendrag, kulturmiljöer eller mot öppen jordbruksmark oplanterad eller planterad med löv (SKSFS 7:22).

Indikator på skyddsvärd skog

Arten utnyttjar huvudsakligen mycket gamla träd och kan i sig vara ett motiv för skydd (frivillig avsättning eller formellt skydd). Havsörnen har i övrigt inget tydligt signalvärde för skyddsvärda skogsmiljöer.

Regional tillämpning

Havsörnen har ännu inte etablerat en fast stam utmed Västkusten, och saknas eller är mycket sparsam i södra Lappland och norra Svealand. Hänsyn är särskilt viktigt där.

Tips på ytterligare åtgärder som gynnar arten

- Gör naturvårdsavsättningar i äldre skog i lämpliga områden för havsörn.
- Lämna sådana träd (särskilt tallar) som har förutsättningar för att fungera som framtida botråd för rovfåglar som hänsynsträd vid avverkningar. Förlägg gärna sådana åtgärder så att framtida konflikter med skogsbruk eller andra intressen minimeras.

SOF-Birdlife förslag till Artvis vägledning

- Försiktig frihugning i anslutning till grova tallar som inte nyttjas av örnar kan underlätta inflygning och göra det möjligt för örnar att bygga bo.
- Havsörnen kan acceptera konstgjorda bon om de placeras rätt.
- Undvik att gå fram till boet under 1 januari–31 augusti. Stäng om möjligt av skogsbilvägar i känsliga områden under häckningssäsongen.
- Sprid inte kännedom om häckningslokaler.

Lästips

Artfakta för havsörn. ArtDatabankens webbplats, <http://artfakta.artdatabanken.se/taxon/100067>

Naturvårdsverket 2009. Åtgärdsprogram för havsörn 2009–2013 (*Haliaeetus albicilla*). Naturvårdsverket, rapport 5938.

Skogsstyrelsen 2006. Bruka skogen och klara havsörnen. Broschyr.